

ЗМІСТ ТА ФОРМА ПОСТАНОВКИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

Олександр САМОЙЛОВ

Copyright © 2015

УДК 167.1 : 168.5

Olexandr Samoylov

THE CONTENT AND THE FORM OF SETTING OF THEORETICAL PROBLEM

Суспільна проблема. Узагальнюючи результати власних спостережень і формулюючи на їх основі наукові закони, дослідник зазвичай вважає, що отримує науковий результат винятково на основі безпосереднього вивчення того, що він спостерігав. Той факт, що формулювання цих законів здійснюється відповідно до традиційного для соціуму і тому такого, що став для нього звичним, засобу осмислення, здебільшого залишається поза його увагою. У підсумку, сформульовані ним закони відображають лише ті особливості функціонування об'єкта осмислення, які відповідають існуючим на даний момент принципам їх розуміння, зафіксованим у свідомості як стандарт універсальності, загальності і значущості. З урахуванням сказаного легко зрозуміти, що продукт такого осмислення лише віддалено нагадує фрагмент дійсності, який постав як його об'єкт, і тому, навряд чи може бути визнаний таким, що став пізнаним. Це – розплата за недосконалість використовуваного дослідником власного “розумового інструментарію”.

Цілком природно, що у процесі історичного розвитку цей “інструментарій” удосконалювався, надавав можливості філософам і науковцям формувати теорії, які все точніше моделювали дійсність. Спочатку ним були відомі всім форми мислення, які послуговувалися формальною логікою: поняття, судження, умовиводи, визначення, докази; далі – більш досконалі форми мислення, що застосовувалися так званою “пропозиційною логікою”: кон'юнкції, диз'юнкції, імплікації, еквіваленції, заперечення тощо. Вінцем розвитку пізнавальної думки став метод “сходження від абстрактного до конкретного” як той спосіб дослідження об'єкта, що здійснюється у процесі переходу від абстрактного та одностороннього знання про нього до все

більш конкретного його відтворення шляхом побудови системи наукових визначень, яка моделює загальнофілософський принцип розвитку”. У результаті, з кожним кроком вдосконалення “розумового інструментарію”, перед дослідниками відкривалися раніше небачені горизонти пізнання: відкриті ними закони все більше і більше наближалися до відображення особливостей дійсності й водночас вивільнялися від впливу вимог слідувати певним надуманим (штучним) принципам осмислення. Поштовхом до усвідомлення важливості позбавитися дії таких вимог було те, що формальна логіка, як звичний “розумовий інструментарій”, містить своєрідний вірус, котрий абсолютно несподівано виявляється на певному етапі навіть формально бездоганних розмірковувань, коли учений раптово починає розуміти, що суперечить сам собі. Якщо раніше він стверджував, що $X \in P$, то зараз прийшов до висновку, що $X \notin P$. Трагізм становища тут полягає в тому, що уникнути виникнення цієї суперечності, так само як і розв'язати її, неможливо, адже, як не парадоксально це звучить, формальна логіка самою своєю конструкцією передбачає її виникнення. Називається ця суперечність по-різному – іноді парадоксом, іноді – нонсенсом, а іноді – антиномією.

Мета дослідження. Пошук засад теорії мислення, яка б враховувала підстави, що суперечать одна одній і через це прагнула б до самовдосконалення. Для досягнення поставленої мети слушно виходити з положення, що суперечності являють собою глухий кут, у який потрапляє форма думки, а не сама думка. Тому уникнути їх можна, втілюючи елементи власної думки у форму іншої логіки – *діалектичної*, відповідно до правил якої наявність суперечності має позитивну цінність, тобто визнається не як помилка, а як *форма постановки теоретичної проблеми*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Запроваджуючи в науку термін “поняття”, Сократ мав за мету номінативно означити універсальний засіб реалізації мислення, здатний об’єднати у собі формальні ознаки знака і функціональні властивості психологічного знаряддя. Цим самим він надав людському мисленню можливість не тільки реалізуватися за допомогою фіксації вербального змісту того, що мислиться у формі елементів деякої абстрактної системи (системи понять), а ще й обґрунтовувати здобуті висновки шляхом надання символічному втіленню кожного акту думки системоутворювальної нормативної форми. Таке “оформлення” мислимого отримало назву формального доказу його істинності.

Першою науковою теорією, що утвердила статус доказу як форму обґрунтування адекватності мислимого тому, що воно відображає і тому, що наступить у майбутньому, стала *силлогістика Аристотеля*. Доказ у ній здійснювався формально, на основі правил традиційної формальної логіки, тобто шляхом встановлення зв’язків між поняттями за допомогою суджень і з використанням умовиводів [1].

Відповідно до вимог силлогістики хід міркувань, що припускає виведення декількох часткових суджень (силлогізмів) із одного загального, передбачав аналіз цього загального, тобто уявне його розчленування на складові частини, яке здійснювалося шляхом формальних розміркувань і отримало назву *дедукції*. Дедукція мала на меті зробити часткове НЕВІДОМЕ ВІДОМИМ, послідовно виявляючи в ньому ознаки чогось загального і вже ВІДОМОГО з тим, щоб мислячий суб’єкт мав підставу, згодом стверджувати, що це часткове, яке досі було НЕВІДОМИМ, головню через наявність у ньому ознак ВІДОМОГО загального, і саме може оцінюватись як ВІДОМЕ. У результаті в уявленні сучасної людини зміст того, що вона мислить, став пов’язуватися зі здатністю оперувати поняттями і “давати визначення за певною формою”. Впевненість в універсальності такого мислення і донині слугує критерієм істинності пізнаного, а дедуктивний висновок розглядається як зразок організації мислення взагалі.

Однак нічого нового, крім ознак того, що принципово, вже ВІДОМО, дедукція не дозволяє виявити. Вона лише зводить пізнання НЕВІДОМОГО до пошуку різних варіантів добре ВІДОМОГО.

Причиною такого “умовного” пізнання є обмежені можливості дедукції як “інструменту”

мислення, причому дуже спрощеної форми, та й призначеного розчленовувати тільки ВІДОМЕ й ігнорувати НЕВІДОМЕ, відкидаючи його ознаки як так звані логічні залишки (резидіуми). Іншими словами, – дедукція, як недосконалий інструмент мислення, що може використовуватися лише у рамках певної теорії і втрачає свою аналітичну цінність у процесі пізнання емпірії. Некоректність її використання призводить до того, що аналіз НЕВІДОМИХ явищ об’єктивної дійсності, замість виявлення в них ознак єдиної ВІДОМОЇ сутності, підміняється виявленням ознак ВІДОМОГО загального. Отож замість осмислення НЕВІДОМОГО як явища ВІДОМОЇ сутності здійснюється “визнання” його ВІДОМИМ на основі його формального зв’язку з ВІДОМИМ родовим поняттям даного класу. Виходить, що НЕВІДОМЕ фактично не пізнається. Йому лише надається форма одного з підвидів того, що досить умовно вважається ВІДОМИМ.

Усвідомлюючи цю недосконалість дедукції та обмеженість пізнання, що володіє таким “інструментом”, І. Кант [8] розглядав жорстку послідовність аналітичних суджень лише як одну зі складових мислення. До іншої він відносив судження щодо природи НЕВІДОМОГО, які, на відміну від аналітичних, дозволяють зробити ВІДОМИМИ і ті НЕВІДОМІ особливості окремого, які не є загальними. Так, він уперше заговорив про *способи пізнання* шляхом формулювання так званих синтетичних суджень, які поєднують теоретичне поняття та факт емпірії, що суперечать одне одному.

Для методології науки виділення синтетичних суджень як таких означало, що реально віднайдений новий метод пізнання, який відрізняється від формально-логічного висновку. Це дозволило пояснити як мислення оперує даними, що виходять за рамки теорії. Такий шлях пізнання НЕВІДОМОГО більшою мірою відповідає фіксації ознак сутності, ніж ознак спільного. Його відмінною особливістю є ігнорування висхідних аксіом, постулатів, визначень і правил звичної мови понять логіки, яку вона обґрунтовує, і використання замість них неформальних, позамовних чинників, що формують упевненість в істинності того, що розуміється, не тільки без логічного його обґрунтування, але навіть усупереч йому. Класичним прикладом переконливості такої логіки може послужити біблійна мудрість, яка стверджує, що “Шлях, застелений добрими наміра-

ми, веде до пекла". Легко помітити, що вбивча за своєю переконливістю "істинність" цього, зафіксованого у формі парадоксу твердження, має настільки глибокий сенс, що розуміння його здійснюється всупереч прагненню вірити в істинність логічного висновку, яка закріпилася "на рівні забобону".

Усвідомити, що конкретно лежить в основі такого розуміння, дає змогу позитивно запозиціонувати знання про вже відомі спроби формалізувати мислення в усій його повноті. Для цього слід повернутися до античних часів, коли представники конкуруючої з Аристотелем, але менш відомої сучасному досліднику, мегарсько-стоїчної школи у формальній логіці, заснованої Евклідом і Зеноном й очолюваної його ідеологічним супротивником Хрисиппом, стверджували, що основним принципом встановлення істинності того, що мислиться, є не співвіднесення його змісту зі станом речей, як стверджував у своїх "Аналітиках" Аристотель [1], а здатність самих форм думки об'єднуватися між собою за допомогою так званих "зв'язок-юнкторів" – кон'юнкції, диз'юнкції, імплікації та еквіваленції [7].

Урахування цих "протилежних" принципів істинності того, що мислиться, дозволить відкрити більш загальні закони, ніж встановлені з присутності кожного з них окремо. У цій ситуації неважко уявити, що підйом на більш високий рівень усвідомлення того, чим є мислення, можна здійснити шляхом реалізації синтезу наведених нами протилежних форм думки, що відповідають протилежним критеріям істинності. Ця форма мислення, постаючи об'єктом нашого пошуку, повинна буде поєднувати в собі одночасно властивість встановлювати істинність як на засадах обґрунтованості зв'язку "суб'єкта" з "предикатом", яка називається "ОПЕРАНДНІСТЮ", так і на основі здатності цих "обґрунтованостей" поєднуватися в логічні зв'язки – "ОПЕРАТОРИ" – шляхом абстрагування від суб'єктно-предикативних зв'язків, виявляючи закономірності на підґрунті того спільного, що міститься у так званих "ОПЕРАТОРНОСТІ". Отже, по-справжньому зрозуміти, що-небудь конкретне можна лише тоді, якщо мислити по-платонівськи, тобто коли співвідносити у процесі пізнання дві форми мислення, які перебувають у постійному діалозі. Ця форма мислення передбачає пізнання конкретного НЕВІДОМОГО шляхом діалогу між виведенням його дедуктивно і виведенням шляхом убачання в ньому ознак яко-

гось іншого ВІДОМОГО, відтвореного на основі реалізації розумової операції синтезу з допомогою синтетичних (позалогічних) суджень, що враховують факти емпірії. Це інше ВІДОМЕ не тільки не має ознак ЗАГАЛЬНО-ВІДОМОГО, істинність якого обґрунтована логічно, але може навіть вступати з ним у суперечність. У підсумку мислення являтиме собою перетворення певного конкретного НЕ-ВІДОМОГО у ВІДОМЕ на засадах усвідомлення діалектичної єдності протистояння між аналітично обґрунтованими істинами та істинами, що розуміються синтетично або емпірично. Наше уявлення про такий засіб мислення максимально співпадає з уявою про мислення, котре реалізується методом "сходження від абстрактного до конкретного" [1; 7]. Саме таке мислення реалізується *парадоксально*: кожна з його складових – аналітична і синтетична – розвиваються, заперечуючи і водночас спираючись на висновки одна одної, тобто *діалогізуючи між собою*. Цей діалог і слугує новим джерелом виникнення смислових зв'язків, значення яких розуміється тільки і виключно завдяки йому.

Для пошуку прообразу форми розумової операції, здатної експлікувати синтез аналітично обґрунтованих аргументів і контраргументів, що розуміються синтетично або емпірично, доречно знову звернутися до Античності. Такими формами розумових операцій були, як відомо, пропонована Аристотелем так звана АПОРІЯ, яку можна віднести до одного з різновидів антиномії, ТРІАДА як єдність тези, антитези і синтези, пропонована Іоном з Хіосу в V ст до н. е., і, нарешті, ІДЕ, як запитально-відповідальний метод пізнання у Платона. В наш час уявлення про такі розумові операції зазвичай пов'язують із Г. Фіхте, що критикував погляди Канта на провідну роль категорійної систематизації мислення, яка, на його погляд, є знеособлювальною і невинновато посилює роль суб'єктивного фактора у процесі пізнання [4; 11].

З огляду на пріоритет особистості над формальною логікою Г. Фіхте розробив метод так званих "тріадичних умовиводів", згідно з яким мислення втілюється у таких формальних операціях, як тетичне, антитетичне і синтетичне судження [4; 11]. Особливість таких суджень, на відміну від традиційних логічних (дедуктивного та індуктивного), полягає в тому, що вони становлять неаналітичні судження, тобто із самого початку припускають звернення до

зовнішньої інформації. Використання мисленням таких суджень лежить у підґрунті діалектичного підходу до пізнання, що означає синтез доводів і контрдоводів у процесному перебігу протистояння двох логік, тобто передбачає практичну реалізацію мисленням філософського принципу єдності і боротьби протилежностей. На практиці це означає, що є сенс розглядати мислення як сукупність його складових – категорійної, що сягає своїм корінням досліджень І. Канта, та операційної, що існує завдяки дослідженням Й. Фіхте.

Діалектичний підхід дозволяє не просто розглядати формальне протистояння двох логік як парадокс, тупикову ситуацію, нерозв'язну проблему, а побачити в ньому перспективу побудови конструкції, що формалізує логіку діалогу двох логік, або так звану *діалогіку*. Діалогіка є своєрідною логікою діалогу, в якій наявність суперечності оцінюється не як показник неспроможності теорії, а як форма постановки проблеми, що уможливує перетворення предмета теорії в об'єкт осмислення; причому вона передбачає аналіз цього об'єкта осмислення через суперечність між його різними позиційними розуміннями, що виключають одне одного.

Використання методу “сходження від абстрактного до конкретного” в мисленні сприяє зміцненню діалогіки як форми мислення, яка дозволяє пізнанню виходити за межі усталеного теоретичного погляду і водночас генерувати ідеї. У його межах мислення поєднує у собі два принципи перетворення НЕВІДОМОГО у ВІДОМЕ і ширше – дві парадигми: традиційну, категорійну, та вищеназану – операційну, що вимагає задіяння операційних засобів, які дають змогу зліквідувати формально-логічні суперечності. У ролі таких засобів свого часу були використані розумові операції: “постановка теоретичної проблеми”, “генерування теоретичної ідеї” і “здійснення діалектико-логічного доказу” [11; 12]. Зокрема, перша з них розпочинається з виявлення в межах теорії, або між двома теоріями, і, крім того, ще й між теорією та емпірією, фактично забороненої формальною логікою суперечності (антиномії); причому останніх може бути декілька. Антиномії виникають історично і є неминучим наслідком розвитку аксіоматично побудованої науки, що спирається на істинні посилення та коректне застосування правил і законів формальної логіки. Для того щоб на основі порівняльного аналізу антиномій сфор-

мулювати теоретичну проблему й узасадничити її для пошуку сутності, треба виділити в них ознаки спільного. Однак особливості того, що слід розуміти під “спільним” вимагають роз'яснення, тому що пошук його звичайним шляхом, себто поступовим відволіканням від усього “не спільного”, на матеріалі антиномій нічого не дасть. Антиномії являють собою форми, що існують тільки в мисленні, й тому спільне в них не можна знайти, його треба створити. А ним може бути певний абстрактний закон, якого не існує у світі матеріальних предметів і який відтворюється лише самим мисленням задля повного абстрагування від конкретики.

В результаті такого відтворення теоретична проблема набуває форми думки, яка виражає саму її сутність – форми внутрішньосутнісної антиномії:

$X \in A, X \in \text{не } A (a B)$.

Розумова операція переосмислення структури цієї антиномії, яка вбачає у формально-логічному означенні діалектико-логічне розуміння, тобто передбачає можливість переходу однієї протилежності в іншу, має назву “Генерування теоретичної ідеї”. І далі, переосмисливши вищенаведену формулу цієї операції, формула “теоретичної постановки проблеми” матиме вигляд:

$X \in A \text{ не } B / a, b, c, \dots y / B \text{ не } A$

де: “а”, “в” ... – посередні ланки.

Коли ж теоретична ідея висунута, потрібно її обґрунтувати – приступити до операції “діалектико-логічного доказу”, суть якої полягає в розкритті змісту проміжних ланок, помічених символами

$/ a, b, c, \dots y /$

Якщо уважно замислитись, то побачимо, що Аристотель у силогістиці, Кант у трансцендентальній логіці, Гегель у діалектиці і Маркс в економічній теорії робили цей доказ інтуїтивно. Сучасний філософ З. Оруджев [6; 9] також лише підтримав ідею діалектико-логічного доказу, який здійснюється шляхом оперування не формально-логічними, а діалектико-логічними поняттями, судженнями і висновками. Перейти від інтуїції до теорії зміг лише А. Ткаченко [12]. Він докладно, крок за кроком, параграф за параграфом розібрав чотири перших розділи першого тому “Капіталу” К. Маркса [10], твору, який, незважаючи на наявні, на його думку, економічні помилки, становить зразок діалектико-логічного доказу. Заглибившись в унікальний стиль Маркса, він

угледів у фрагментах його тексту елементи майбутньої теорії діалектико-логічного доказу, над якою працював. У результаті проміжні ланки були подані ним як серія розумових операцій, які фактично є діалектико-логічними поняттями [10; 12].

Таке істотне оновлення *операційної парадигми мислення* спричинило суттєве поповнення категорійної парадигми, яка постала вже як складова нового доказу – діалектико-логічного. Щонайперше вона поповнилася поняттями:

- *Суперечність* як головна характеристика похідної категорії, що визначає її самообґрунтованість;

- *Сутність*, яка визначається діалектично, тобто як єдність протилежних розумінь досліджуваного об'єкта, що при побудові нової, вже діалектико-логічної теорії, повинна бути відображена як єдність крайнощів її базової категорії;

- *Явище* сутності, що визначається, як одне із безлічі конкретних станів цієї сутності;

- *Субстанція* як активне сутнісне начало, що забезпечує пік формального втілення сутності, скажімо, парадоксу;

- *Абстрактне*, яке інтерпретується як вихолене, просте, бідне, ізольоване, однобічне й одиничне, те, що не буває чуттєвим й існує лише в мисленні;

- *Конкретне*, яке постає у двох значеннях – як чуттєво-конкретне, що пізнається на основі відчуттів, сприйняття, або образів пам'яті, і як розумово-конкретне, що пізнається винятково мисленням.

Неважко припустити, що вирішальною умовою розуміння сутності того, що пізнається, з допомогою того, як мислиться, є врахування відкритого Гегелем [5] закону єдності і боротьби протилежностей як основоположного. У мисленні, котре здійснюється методом “сходження від абстрактного до конкретного”, – це єдність і боротьба між ВІДОМОЮ абстрактною сутністю і НЕВІДОМИМ конкретним її оприявленням [11]. З огляду на цей закон, поняття форми, що традиційно визначається як пасивне сутнісне начало, отримує нову властивість – здатність експлікувати прихований сенс, розуміння якого здійснюється завдяки діалогу між протилежностями – сутнісною (абстрактною) формою і формою явищною (конкретною). Розуміння змісту через зіткнення цих різних форм вираження того, що мислиться, слугує своєрідною умовою, що допускає перехід однієї протилежності в іншу.

Як ми вже мали можливість переконатися, в діалектичному сенсі єдність крайнощів розуміється завдяки врахуванню кількісних перетворень однієї з них в іншу і якісно являє собою розгортання в діалогічний процес операції їх порівняння, що незримо присутня у вигляді субстанції. Це розгортання є нескінченним діалогом двох логік осмислення якогось фрагмента дійсності. Одна з них – логіка теоретизування, тобто віднесення його до розряду ВІДОМОГО на засадах урахування ознак подібності з поняттями, що закріпилися у свідомості як предмети теорії. Інша логіка – логіка об'єктивації, тобто віднесення цього ж фрагмента об'єктивної дійсності до розряду НЕВІДОМОГО внаслідок поступового усвідомлення того, що вбачання подібності стає все більш і більш формальним. Діалог цих двох логік відповідно до його розуміння М. Бахтіним, розвивається відповідно зі своєю *власною логікою*, що кристалізує інтелектуальне прагнення зрозуміти сутність як суперечність [2]. Першим етапом такого розуміння є усвідомлення, що намагатися обґрунтувати розуміння сутності засобами формальної логіки неможливо; другим – що логіка такого обґрунтування здійснюється шляхом формулювання парадоксального висловлення; третім – що організація цього обґрунтування здійснюється іншими засобами, відмінними від побудованих на основі теорії множин; до того ж особливістю таких засобів є те, що кожне наступне поняття народжується завдяки переходу попереднього у свою протилежність, а усвідомлення суб'єктом можливості такого переходу здійснюється за допомогою оперування так званими “тріадичними умовиводами”.

Загалом обґрунтування ж істинності мислимого таким чином має задовольняти вимоги, що не звернені до очевидності. Це дає змогу, не пов'язуючи осмислення НЕВІДОМОГО з якими б то не було формальними обмеженнями, тим не менш, надати йому гарантію значущості, яка визначається тільки правилами побудови аргументів.

1. Аристотель. Аналитики первая и вторая. – М., ГИПЛ, 1952. – 417 с.

2. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М., 1986. – 444 с.

3. Богомолов А.С. Диалектический логос. – М., 1982. – 87 с.

4. Гайденко П.П. Г.Фихте. История диалектики: Немецкая классическая философия. – М., 1978. – 280 с.

5. Гегель Г.В.Ф. Наука логики. – М.: Наука, 1970 – 1972. – Т. 1 – 501 с., Т. 2 – 248 с., Т. 3 – 374 с.

6. Дialeктическая логика / под ред. З.М. Оруджева, А.П. Шептулина. – М., 1986. – 298 с.
7. Ильенков И.В. Дialeктическая логика: Очерки истории и теории. – М., 1984. – 320 с.
8. Кант И. Критика способности суждения / Сочинения: в 6 т. – М.: Наука, 1963 – 1966. – Т. 5 – 420 с.
9. Кумпф Ф., Оруджев З. Дialeктическая логика: Основные принципы и проблемы. – М., 1979. – 287 с.
10. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. – Т. 1, кн.1. Процесс производства капитала. – М., 1988. – 522 с.
11. Самойлов А.Е. Психология парадоксального мышления или прогностический диалог теории с эмпирией. – Днепропетровск, 2007. – 185 с.
12. Ткаченко А.А. Теория диалектико-логического доказательства. – Запорожье, 1993. – 227 с.

REFERENCES

1. Aristotel. Analitiki pervaja i vtoraja. – М., GIPL, 1952. – 417 s.
2. Bahtin M.M. Estetika slovesnogo tvorchestva. – М., 1986. – 444 s.
3. Bogomolov A.S. Dialekticheskij logos. – М., 1982. – 87 s.
4. Gajdenko P.P. G.Fihte. Istorija dialektiki: Nemeckaja klassicheskaja filosofija. – М., 1978. – 280 s.
5. Hehel G.V.F. Nauka logiki. – М.: Nauka, 1970 – 1972. – Т. 1 – 501 s., Т. 2 – 248 s., Т. 3 – 374 s.
6. Dialekticheskaja logika / pod red. Z.M. Orudzheva, A.P. Sheptulina. – М., 1986. – 298 s.
7. Il'jencov I.V. Dialekticheskaja logika: Ocherki istorii i teorii. – М., 1984. – 320 s.
8. Kant I. Kritika sposobnosti suzhdenija / Sochinenija: v 6 t. – М.: Nauka, 1963 – 1966. – Т. 5 – 420 s.
9. Kumpf F., Orudzhev Z. Dialekticheskaja logika: Osnovnyje principy i problemy. – М., 1979. – 287 s.
10. Marks K. Kapital. Kritika politicheskoy ekonomiyi. – Т. 1, kn.1. Process proizvodstva kapitala. – М., 1988. – 522 s.
11. Samojlov A.E. Psihologija paradoxal'nogo myshljenija ili prognosticheskij dialog teorii s empirijej. – Dnepropetrovsk, 2007. – 185 s.
12. Tkachenko A.A. Teorija dialektiko-logicheskogo dokazatel'stva. – Zaporozh'je, 1993. – 227 s.

АНОТАЦІЯ

Самойлов Олександр Євгенович.

Зміст і форми постановки теоретичної проблеми.

Незадоволення представників психологічної науки нездатністю мислення, озброєного логікою, зрозуміти сутність складних явищ дійсності, ґрунтується лише на усвідомленні ними того, що сутність, відповідно до вимог діалектики, розуміється як суперечність. Відсутність у них конкретного знання стосовно обмеженості інструментальних можливостей формальної логіки, а також стосовно спроб вдосконалити ці можливості видатними представниками філософської думки з метою пошуку формальних засобів подолання суперечності заважає їм сформулювати це незадоволення у вигляді теоретичної проблеми. У роботі обґрунтовується авторська позиція стосовно розуміння форми постановки теоретичної проблеми та розв'язання її шляхом розробки більш досконалих форм мислення, які знаково моделюють його природну діалогічність і котрі спроможні використовуватись самим мисленням

як психологічне знаряддя, що відповідає вимогам діалектики.

Ключові слова: наука, традиційна логіка, мислення, поняття, судження, умовивід, парадокс, діалектична логіка, суперечність, теоретична проблема, сутність, форма, явище.

АННОТАЦИЯ

Самойлов Александр Евгенович.

Содержание и форма постановки теоретической проблемы.

Неудовлетворение представителей психологической науки неспособностью мышления, вооруженного логикой, понять сущность сложных явлений действительности базируется лишь на осознании ими того, что сущность, в соответствии с требованиями диалектики, понимается как противоречие. Отсутствие у них конкретного знания относительно ограниченности инструментальных возможностей формальной логики, а также относительно попыток усовершенствовать эти возможности выдающимися представителями философской мысли с целью поиска формальных средств преодоления противоречия мешает им сформулировать это неудовлетворение в виде теоретической проблемы. В работе обосновывается авторская позиция относительно понимания формы постановки теоретической проблемы и решения ее путем разработки более совершенных форм мышления, которые знаково моделируют его естественную диалогичность и которые способны использоваться самим мышлением как психологическое орудие, отвечающее требованиям диалектики.

Ключевые слова: наука, традиционная логика, мышление, понятие, суждение, умозаключение, парадокс, диалектическая логика, противоречие, теоретическая проблема, сущность, форма, явление.

ANNOTATION

Samoylov Oleksandr.

The content and the form of setting of theoretical problem.

Dissatisfaction of representatives of psychological science of inability of thinking, armed by logic, to understand the complex phenomenon of reality, based only on awareness by them that nature, according to the requirements of dialectics, understood as a contradiction. Lack in specific knowledge concerning the limitations of instrumental possibilities of formal logic, and also concerning attempts to improve these possibilities by outstanding representatives of philosophical thought with aim to search formal means of overcoming contradictions prevents them to formulate this dissatisfaction in the form of theoretical problem. The paper substantiates the author's position regarding understanding forms of setting theoretical problem and solving it by developing more sophisticated forms of thinking, which symbolically modeling its natural dialogism and which are able to be used by thinking as a psychological tool of thinking which uses a contradiction in accordance with requirements dialectics.

Key words: science, traditional logic, thought, concept, judgment, inference, paradox, dialectical logic, a contradiction, a theoretical problem, the essence, form, phenomenon.

Надійшла до редакції 23.03.2015.